List 7. **NOVICE** Tečaj XXI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 18. februarja 1863.

Gospodarske stvari.

Zmlete kostí.

Po nemškem Pet. Nik. Feuser-a.

S posebnim veseljem sem bral v 5. listu „Oglasnika“ prevažno naznanilo, da v Ljubljani g. V. Češko kostí melje in to moko po nizki ceni prodaja. Ker pa naši gospodarji od velike gnojivne močí koščene moke še vse premalo vedó, naj jim tudi jez povem to in uno.

Preden pa o tem kaj več govorim, prosim velike posestnike, naj brž to spomlad začnejo skušati koščeno moko, da se prepričajo neprecenljive njene vrednosti.

Angleži so med vsemi narodi prvi poljodelci; ali deloma za to, ker veliko živeža potrebujejo, ali deloma zato, ker se kupčijstvo mogočno razširja na vse straní po svetu. Pred vsem pa je njih nagli in jadrni razum, da vejo oslabljeno in kolikor toliko izpito zemljo z redivnim gnojem zboljšati. Kar, na priliko, ta ali uni sad potrebuje, dajo mu brž. Kar na priliko, je pšenici treba na tej ali uni zemlji, Anglež ji dá brž, če si mora tudi kje od deleč iskati. In res ni ga boljšega in rodovitnišega gnoja kakor je koščena moka za repo in pšenico, ktere oboje pa Angleži največ pridelujejo. Na Angležkem ne pazijo samo pri vsakteri obrtnii na to, da se jim koščena moka ne pogubuje, ampak jo dovažvajo iz druzih dežel evropejskih, kakor tudi iz južne Amerike itd. Marsiktero bojišče so že angležki opravilniki potrebili kakor na pr. lipniško, vaterlovško in sevastopoljsko, in izkopanih kostí človeških in konjskih kolikor so le mogli, nabrali in na Angležko odpeljali. V luko hulško samo se je leta 1860 več kakor poldrugi milijon centov kostí pripeljalo. Samo blizo mesta Linkoln je čez 60 paromlinov, kjer se koščena moka mélje. Marsikter angležk kmetovavec izdá leto in dan po 6 do 10.000 gld. v srebru za koščeno moko, da svoje polja le dobro pognojí.

Angležki kmetovavec pač z glavo maje, ko se spominja nečimernosti svojih evropejskih kmetijskih tovaršev, ki leto za letom drage zaklade kmetijstva iz domače dežele prodajajo v tuje kraje.

V poslednjih 10 letih so tudi nemški kmetovavci se začeli koščene moke bolj pridno poprijemati; najbolj so se je pa Saksonci in Badenčanje poprijeli.

Pač prav bi bilo, da bi tudi slovenski kmetovavci nje važno moč po lastnih skušnjah zvedili; gotovo ne bojo nikdar več zmlete kostí izbrisane iz kmetijske pratike.

Pri koščeni moki je pa najvažniša reč, da se vé, iz česa da obstaja kost, ker le potem je mogoče rabiti ta gnoj za pravi sad, za pravo zemljo.

Najpoglavitniši deli kosti so prstene solí, hrustanec in maščoba, in sicer se more počez šteti, da v 100 delih koščenih je prstenih solí po 60 delov, in sicer fosforove kisline največ, 30 delov je hrustanca, 10 pa maščobe.

Maščoba po obilnih skušnjah rasti nikakor ni koristna, za vsako drugo rabo je bolj kakor za gnoj.

Hrustanec, posebno razkrojen, je prav dober gnoj.

Najbolji gnoj imajo pa prsteni deli v kosteh, to je, fosforo-kislo apno. Da zrno na močvirnih njivah (na mahih, Morast) pridelanega žita ni tako čvrstega jedra, je le močirnata zemlja kriva, ker ima premalo fosforo-kislega apna v sebi. Zato bi bilo želeti, da bi se ravno na močvirjih v tej reči pogostoma skušnje napravljale; svest sem si, da se bojo dobro splačale za vsaktero žito. Še celó pri požiganji gornje šote pogoré le organske stvarí koščene moke, kakor so hrustančne, in potem takem se pogubí morda kakih 10 odstotkov gnojne močí; al poglavitni del, fosforo-kislo apno, ostane v zemlji, ki je za rast žita in druzih rastlin najboljši pripomoček. Pa ne, da bi kdo mislil, da s tem zahtevam naj se kostí žgó; tega nikakor ne! kostí naj se le naberajo in melejo, in ta moka naj se rabi.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarska novica.

Mašina, s ktero Amerikanci krave molzejo.

Gospod vitez Gutmansthal-Benvenuti, poprej predsednik c. kr. mornarstva v Trstu, zdaj posestnik mnogih grajšin tudi na Kranjskem, kakor grajšine boštanjske itd. in častiti ud naše kmetijske družbe z bistrim svojim umom in za napredek kmetijsva navdušenim srcom obilo svoje premoženje tako na vse straní koristno obrača, da pospešuje živinorejo v novih, umno napravljenih hlevih, žlahno trto izreja v lepih nogradih, murb vsako leto zasaja veliko itd. Njemu tudi gré hvala, da se je krepko poganjal za znižanje cene živinske solí, dokler so gospodarji to dobroto vendar dosegli. Te dni pa je neutrudljivi gospod Gutmansthal pokazal nam Kranjcom čisto novo stvar — molzno mašino. Na štiri vogle je viditi dosti prostorna posoda iz kositarja, ki služi namesti žehtarja, v kterega se steka mleko, ktero so 4 elastične cevke iz kravjih sescov same izmolzle; te elastične cevke so namreč vrh kositarske posode tako postavljene, da se podtaknejo pod kravje vime tako, da v vsako cevko se vtakne en sesec; pod temi 4 elastičnimi cevkami je pa meh, tudi elastičen, kteri se z dvema ročicama goni, kteri pa namesti da bi pihal kakor meh, nasproti dela in sapo na-se vleče, kakor da bi kravo na vseh 4 sescih na enkrat sesal.

Amerikanci hvalijo zlo to mašino. Mi smo gosp. vitezu Gutmansthal-u hvaležni, da si jo je kupil in jo

tudi nam pokazal, da jo poznamo. Ali ji pa bojo Kranjci toliko hvalo peli kot Amerikanci, bo skušnja učila. F. Terpinc.

Za domače potrebe kaj.

* Seme divjih vrtnic ali gartrož je prav okusna in zdrava kava. Kdo ne pozná divjih vrtnic ali gartrož (rosa canina), saj rastejo skoraj povsod v naši lepi krajnski deželi. Seme teh lepih cvetlic, ktero je v rudečih glavicah kakor v pušicah shranjeno, ktere od mraza prevzete so tudi dobre za jesti, daje še prav okusno in na pljučih bolnim zdravo in boljšo kavo (kofe) od navadne kave in dobro pijačo, če se iz glavic izžme, očedi, posuší in potem posušene kakor navadna kava povadi ali rožgè in ker je zrno precej jekleno, v možnarji zdrobí in zmelje, poslednjič skuha, ter kuhano poleg volje z mlekom nameša in s sladkorjem osladí. To je pijača, da se národna imenovati sme. Kdor ne verjame, naj poskusi in bo v svoje veselje zadovoljno se tega prepričal. Robč.

Poduk za življenje, pot k premoženju.

Iz „zlatih bukev" prestavil Juri Pajk.

(Dalje.)

Nihče ne zabi pregovora: če si kupiš nepotrebnega, ne bo dolgo trpelo, da moral boš prodati kaj potrebnega. Dober kup kupljeno blago je že marsikterega v revšino spravilo. Nadalje. Nič ni bolj neumnega, kot če se človek denarja zato znebi, da si kèsanja kupi; vendar se vidijo take neumnosti pri vsaki dražbi (licitirengi). Dosti jih je, ki rajše s praznim želodcom v postljo gredó, ali pa jim družina stradati mora, da le na-se morejo obesti dragih cunj. Žida, škrlat in žamet ugasnejo ogenj v kuhinji, pravi pregovor. To niso potrebe za življenje; al bedaki hrepenijo po njih samo zato, da bi se svetili! Le-sèm spada tudi enak pregovor, ki ga vsi poznate: Kmet na nogah je viši kot plemenitnik (žlahni gospod) na kolenih.

Ta ali uni je morebiti premoženja priženil ali podedoval, pa meni, da ga nikdar povžil ne bo. Tak je podoben tistemu, ki misli, ker je danes dan, ne more več noč biti. Po pravici se pravi: Le otroci in norci mislijo, da dvajset goldinarjev in dvajset let na veke (vekomaj) trpí; če se neprenehoma iz kašte jemlje, pa ničesa ne domesti, se kmalo sprazne. Če hočete vrednost denarja prav spoznati, pojdite in glejte, kdo vam ga posodi. Kdor gré denarja na pósodo iskat, išče skrbí, pregovor pravi. Ravno tako gré temu, ki takim ljudém posodi; naj gleda, kako svoj denar nazaj dobí.

Ošabnost je ravno tako silna beračica, kakor pomanjkanje in še veliko bolje nesramna. Si si kak lišp kupil, si primoran, še deset druzih si kupiti, da se vsa obleka k tej novi prileže. Berač, ki bi se rad z bogatinom spakoval, je gotovo tako velik norec kakor žaba, ki se napenja, da bi tolika postala kot vol. Pravičen je pregovor, ki pravi: Ošabnež zajtrkva z napuhom, kosi z revšino, in večerja s sramoto. Če se prav premisli, čemu nek koristi hrepenenje po lišpanji, zastran kterega človek toliko vaga, toliko trpí. Lišp ne pomnoží zdravja pa tudi bolečin ne lajša, ne množí vrednosti človekove, budí le nevošljivost, da ga nesreča hitreje dospè. (Kon. prih.)

Natoroznanske stvarí.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrinc Viljem.

Luna je podoba luči, ktera jo razsvitljuje. Makrobi. *)

Ko lune svit iz zgor višave
Mi pošlje žarkov mil pozdrav,
V dnu srcá pač gled daljave
Čud o Božji zbuva mi veljav.
Kranjski.

Vvod.

Kdo ni že večkrat v jasnih nočeh občudoval milo luno na zvezdatem nebu? Gotovo so se mu tù zbujale razne misli in razni občutki, misli o njeni velikosti, svitlobi, podobi itd. Mislil je sèm in tjè, želel si razjasniti svoje dvombe — pa človeški um je preslab, da bi mogel v trenutku seči do skrivnosti, navadnem opazovavcom komaj komaj uganljivih. Al tù nam pride na pomoč zvezdoznanstvo (astronomija), lepa rastlika natoroznanstva.

Preden pričnemo z dotičnim zvezdoznanskim popisom lune, hočemo v kratkem obrisu pregledati zgodovino lunoznanstva ter opazovati, kteri omikani narodi starejega in novejega veka so njemu pripravili z različnimi znanostimi na tem polji visoko stopnjo sedanje vednosti.

Da pa lože pregledamo osnovo našega predmeta, si razdelimo delo v sledeče poglavja:

I. zgodovina lunoznanstva;
II. velikost, daljava .... lune;
III. lunine premene (Mondphasen);
IV. fizična (naravna) podoba lune;
V. solnčno in lunino mrknenje;
VI. otamnine lunine;
VII. zakrivanje zvezd po luni, in
VIII. vpljiv lunini gledé zemlje.

I. Zgodovina lunoznanstva.

Prišel bo čas, v kterem bota dan in marljivost več stoletij prinesla na svitlo, kar je sedaj še neznano. *)
Seneka.

§. 1. Kakor ima vsaka rastlika vednosti svojo zgodovino, ki nam natanko razjasnuje dočasni razvitek in napredek na njenem polji, tako ima tudi luna svojo zgodovino, ki pričenja že v starodavnosti, ter pelje, kazaje vsakočasno napredovanje k noveji dôbi.

Toraj si poglejmo natančneje ljudstva vsake dôbe, kteri so se soznanjali z zvezdoznanstvom, in so zraven izvrstne priče vednosti o luni, njeni velikosti, daljavi itd. za dotično dôbo.

Kitajci ali Kinezi.

§. 2. Najstareje znanosti o zvezdoznanstvu nahajamo pri Kitajcih že leta 1100 pred Kristusom. — Dospeli so do velike urnosti si določiti čas in ure, v kterih mrkneta solnce ali luna, kar so si pridobili po tem, da so si zvesto zapomnili dneve teh prikazin in po takem našli neko (veljavno) dôbo, v kteri se ponavljajo te prikazni v taistem redu. To nam kaže, kako staro mora pri njih biti to znanstvo.

Cesarja imajo za „sina nebeškega"; toraj je po njih domišlii od njega morala iziti slika nepremičnega reda, po kterem naj se ravnajo vsi poti svetov. Kadar ste

*) „Luna spectaculi instar. lumen, quo illustratur." M. com. in somn. Scip. I. 19. Pis.

**) „Veniet tempus, quo ista, quae nunc latent, in lucem dies extrahat et longioris aevi diligentiae."
S. Naturalium Quaest. l. VII. c. 22. Pis.

se križale solnce in luna, dvojne „velike luči nebá“, namesti da bi vsaka sledila svojo odločeno pot, — se jima je vidila pravilnost nebeškega reda zmotena, in toraj je morala cesarska vlada najti njeni vzrok in ga ljudem pojasniti v slikah. Solnčno mrknenje se jima je vidilo po tem takem nebeška prikazen, cesarju namenjena.

Kadar so namreč naznanili cesarjevi zvezdoznanci solnčno mrknenje, pripravili so se na to prigodbo vladar in najviši uradniki („mandarini“) ter se postili. Tistega dne so se zbrali vsi mandarini, oblečeni v uradniško obleko, oboroženi z lokom in pušico pred cesarsko palačo, in pričakovali prikazen stojé okoli velicih miz, na kterih so ležale narisane podobe mrknenja. V tistem hipu, ko začne solnce mrkniti, pokleknejo vsi in se z obrazom dotaknejo zemlje. Cesar začne bobnati na „gromnem bobnu“ (Donnerdrommel), in ravno takrat ustrelijo mandarini s pušicami, da bi pomagali luni. — Potem se prične preglasno bobnanje po celem stolnem mestu Peking, ker mislijo prebivavci, da bodo s tem luno oteli „drakonu“ ali „lintvernu“ (namreč solncu), ki misli luno požreti.

Čeravno mandarini dan današnji poznajo natanko vzroke solnčnega mrknenja, vendar ostanejo zvesti starim šegam.

Leto prične se pri njih vselej z mlajem določenega mesca (chong-ki).

Kaldejci in Egipčani.

§. 3. Do veče stopnje omike v ti vednosti so dospeli Kaldejci, kteri so bili po soglasnim mnenji učenih le duhovni in učeni stan, in ne, kakor se je nekdaj mislilo, narod prosti.

Od visočin stolpov, ki so bili posvečeni maliku Belu, so opazovali več stoletij pred kraljem Aleksandrom Vélikim solnce, luno in planete. Oni so vedili veliko časa poprej kakor Grki, da pride pri luninem mrknenji luna v senco zemlje. Oni so bili, ki so najprvi opazovali lunino mrknenje leta 720. p. Kr. 19. marca.

Dela Egipčanov na tem polji so bile tako obširne in stare, kot Kaldejcev, le se jih je veliko pogubilo. V njih letopisih je bilo zapisanih 373 solnčnih in 832 luninih mrknenj. Ker ste te dve številki, gledé števila mrknenj v 12 – 13 stoletjih (na enem in istem obnebji) v pravi razmeri, moramo razviditi iz tega, da so zares opazovali te mrknenja. Po tem takem so opazovali 16 do 17 stoletij pr. Kr. lunine in solnčne mrknenja.

Grki.

§. 5. Znanost starodavnih narodov ni se sukala okoli vprašanja: „zakaj“, temveč se je gibala le na polji pripovedovanja in osebnega mnenja, dokler ni po Grkih se prikazala prava luč, ki je pojasnila važno vprašanje: „zakaj in kako?

Da pokažemo zdatno gibanje grškega zvezdoznanstva, naj tukaj le povemo, da so se bližali z veliko natančnostjo določenju daljave lunine od zemlje in njene velikosti. Prvaki v zvezdoznanstvu so bili:

Aristarh, rojen na otoku Samo (okoli leta 264 pr. Kr.) je našel, da je luna od zemlje 50 zemeljskih polipremernikov (Halbmesser) daleč, da je polopremernik lune tretji del zemljiškega.

Hipparh, rojen v Nici (okoli leta 160 – 125 pr. Kr.), „oče zvezdoznanstva“ je nastopil še višo stopnjo ter rekel, da je luna 62 do $72\frac{1}{2}$ zemljiških polopremernikov od zemlje daleč. Polopremernik zemlje je njemu 1095 milj, lunini pa $3\frac{2}{3}$krat manjši, namreč: 299 milj; njena daljava od zemlje 54.750 milj.

Pozidoni iz Sirije rojen (leta 103 pr. Kr.), pravi, da je luna 45.000 milj od zemlje daleč.

Verjetno nam je, da si je Talez iz Mileta (ki je živel v sredi 7. stoletja pred Kr.) iskal pri Egipčanih dotične znanosti, da je prerajtal solnčno mrknenje, ktero se je takrat primerilo, ko sta se borila Ciaksarez, mediški kralj in Aliatez, lidiški kralj leta 585 pr. Kr. — Talez je po dokazu Herodota iz Halikarnasa (leta 484 pred Kr., umrl 408 pred Kr.) „očeta zgodovine“ naznanil Joncom omenjeno mrknenje, ktero je premenilo „dan v noč“, in oviralo po tem takem bitvo Medijanov in Lidijev (Joncov). Talez je tudi učil, da luna zakrije solnce in ga tako otamni, — da je luna iz zemljiških prvin.

Rimljani.

§. 6. Rimljani niso vedili nič bolj natančnejega o luni, o planetih in zvezdah, memo Grkov, od kterih so si pridobili vso vednost. Kakor vsi omikani narodi starega veka, si tudi Rimljani niso upali natančneje pogledati v skrivnosti: „kako in zakaj“, kar celó možjé iz njih srede ne tajijo. „Prišel bo čas, v kterem se bodo čudili naši mlajši, da nismo umeli tako razločnih reči“ *) — pravi slavni Luci Seneka, rojen v Kordubi na Španjskem kmali po Kr. rojstvu, umrl leta 65 po Kr., ko je bil Nero rimski cesar.

Luna, ki je po dokazu računarjev (matematikarjev) za polovico manja od zemlje, preteče tisti prostor kot solnce; ali, zdaj blizo solnca, zdaj od njega bolj oddaljena, daje od solnca posojeno luč na zemljo, in se nam kaže v različnih premenih. Dalje otamnuje luna, prisedša zad ali pred solnce, njegove žarke, in kadar pride v zemljino senco, solncu nasproti, in kadar je zemlja med ali pred luno gledé solnca, se otamní“ — pravi Ciceron, slavni govornik Rimljanov (rojen leta 106 pred Kr., umrl 44 pred Kr. v knjigi: De Natura Deorum l. II. c. 40). (Dal. prih.)

Slovstvene stvari.

O slovenskem naglasku ali akcentu.

Spisal Podgorski.

Lani je, o pretresovanji parlamentarnega jezika našega, bilo izrečeno upanje, da se najde tudi nekdo, ki nam pomore premagati težave, ktere ustanovi parlamentarnega jezika različno naglaševanje napravlja. Od tiste dôbe sem bil jel marljiveje premišljevati o naglasku našega narečja, poslušal sem pazljiveje narod raznih krajev, prebiral sem iznovega južnoslavenske pisatelje, ki so pisali o naglasku: Karadžiča, Daničiča, Ant. Mažuraniča, ktere sem poznal po nekoliko že odpred, in primerjal jih z govorico našega naroda, in naglaševanjem naših slovničarjev, posebno Metelkota, Murkota, Danjkota itd.

Tako sem bil našel, na svojo neizrečeno radost, da je naglasek, ki vlada na slavenskem jugu, to je v narečjih kajkavskem, čakavskem in štokavskem, po svojem bitji, namreč v teži in meri besed samo eden, in da se njih različnost, obstoječa v tem, da se naglasna teža razno izrazuje, ravná v vseh treh narečjih po enem istem nepremenljivem pravilu. Kdor vé to pravilo, in pozná naglasek, to je, besedno težo in mero samo enega narečja, on vé in pogodi precej in s popolno gotovostjo tudi naglasek druzih dveh narečij. Razteza se ta sorodnost v naglasku še celó na narečje rusko.

Iz djanske te resnice, ktere se bodo častiti bravci skoraj prepričali, lahko je viditi, kako važno je poznanje naglaska za učenje slavenskih narečij in naše medsobne vzajemnosti.

*) „Veniet tempus, quo posteri nostri tam aperta nos nescisse mirentur.“ S. Nat. Quaest. l. VII. c. 25. Pis.

*

Od koristi, ki od znanja, kako se naglašuje prav in po naravi jezikovi, dohaja pesniku in govorniku, govoriti, bilo bi odveč, ker je samo po sebi očitno, da brez tega znanja umetnost njegova popolna in dovršena biti ne more. Pa tudi jezikoslovec težko prebó brez natančnega poznanja naglasnih postav. Koliko je jezikoslovnih prikazni, ki se edino po naglasku razjasniti dajo!

Ne morem se tedaj zdržati, da ne bi očitno razglasil zvedeb in skušinj svojih zastran naglaska, čeravno živo čutim, da moje misli o tej reči niso še popolnoma dozorele; zakaj pri nas sedaj o naglasku pisati ni še lahko delo; mi imamo pred seboj še po večem samo celino; tudi bi človek moral imeti priliko, poslušati po raznih krajih narodno govorico, kar meni do zdaj še ni bilo prav mogoče.

Toda ako dosežem samo to, da bodo jeli še drugi o tej reči misliti, zbujeni bodi si po mojem pravem, bodi si krivem trjenji, jez bom čisto zadovoljen. Opomniti moram le še to, da primeri, ki jih podajam, niso moje zmišlije, temveč so vzeti skoz in skoz iz slišane národne govorice.

In zdaj delo na vidilo!

I. Kaj je naglasek (akcent)? kolikovrsten je v slovenskem jeziku in kako se zaznamenuje?

Človek, kadar govorí, pèha ali suje sapo iz pljuč in udarja ž njo z neko silo ob svoje govorila. Tako postajajo zvoki ali glasovi sploh, ki jih potem govoríla naše razčlenjujejo in predelujejo v glasove slovenskega jezika.

Tista sila ali moč, s ktero poganja človek sapo iz pljuč, da bije ob govorila, je naglasek ali akcent v širjem pomenu.

Ako ne pahneš sape iz pljuč, ne dobiš nobenega zvoka ali glasa, niti najkračega, najslabšega ne.

Toraj mora vsaki samostalni glas, ki se izgovarja sam za-se, ne v družbi druzih, imeti svoj naglasek.

Kadar se pa združi več glasov v eno enoto, to je, v besedo ali stavek, tedaj se izgovarja v besedah po navadi, v stavkih pa včasih, z naglaskom samo en glas; vsi drugi se pa k temu pridružijo ali prislonijo brez naglaska ali vsaj slabeje naglašeni.

To je naglasek v ožjem pomenu.

Sapa se v enih besedah pahne hitro iz pljuč, da buši nagloma in trdo v govorila; usta se bolj stisnejo, glas je oster in visok; v drugih besedah se pusti sapa bolj polagoma na govorila; ona jih udari slabeje; usta se bolj odprejo; glas je mečji, širji in globljeji.

Naglasek prve vrste bom imenoval ostri; druge vrste pa mehki.

Za primer ostrega naglaska vzemimo: pot (ki teče od obraza); daj (dati) čaj (čakaj), bodem (biti), črevelj, prava, rena, ura, bije, pesem, jutro, češnica, solnce, Meta (ime);

za primer mehkega pa: pot (za hoditi), bodem (bosti), moj, mlaj, kralj, glava, daj (dajati), moja, stena, rebro, konec, pletem, meta (zelišče).

Glas, na kteri pada naglasek, je ali dolg (–), ali kratek (⏑), in potem se deli tudi naglasek v dolg in kratek.

Dolg je naglasek na pr. v besedah: grād, pōt, dāl, glāva; kratek pa v besedah: răd, bŏb, pădam, znăl.

Imamo tedaj v slovenskem jeziku čveteren naglasek:

1. oster in dolg (grad);
2. oster in kratek (rad);
3. mehek in dolg (glava);
4. mehek in kratek (dala).

Rekel sem, da se naglasek slovenski, kakor se bomo pozneje prepričali, kar se tiče teže in mere, to je, ali je oster ali mehek; dolg ali kratek; nikakor ne loči od hrvaško-srbskega (čakovskega in štokavskega) naglaska; zato mislim, da bo tudi najbolje, naravi in vzajemnosti naši najprimerneje, ako privzamemo za-nj tudi tiste znamenja, kakor so pri naših južnih bratih v navadi. Rabil bom tedaj v tej razpravi, kakor Ant. Mažuranić v svoji hrvaško-srbski slovnici od leta 1856 za naglasek sledeče znamenja:

1. za ostri dolgi: ′ (grád);
2. za ostri kratki ″ (räd);
3. za mehki dolgi ^ (glâva);
4. za mehki kratki ` (dàla).

Da bodo častiti bravci imeli več priložnosti, primerjati razne naglaske, in tako razločevati enega od druzega, naštejem tù še nekoliko besed za primer naglaska:

a) ostro-dolzega: dóm, móst, Bóg, strán, láž, kóst, lép, nág, pét, káj? tó, znám, zláto, (od) gráda, (z) lépa; na náglem, na glávo (v tožilniku), kúp (kupíti).

b) ostro-kratkega: gäd, krüh, brät, mïš, kmët, dëd, čäs, küp, sküpaj, pölh, svët (svëtovati), kröp, släb, sït, növ, sëdem, ösem, kär, Läh, ura, vëra, säja, sëja, mëra, zäba, lïpa, sïpa, bëra, črëšnja, krošnja, söl, zïno, söva, gëba, säpa, vräna, bräna, lüknja, näš, väš, dëlo, dëlam, sëdem, pëkel, znöva ali znövu; z döma ali z dömu, od Böga, zlö, dnö, srëbro, pësem, črëvljice, dëlamo, böb, slön, stöl, läz, döben, drëgam, plëzam;

c) mehko-dolzega: krâlj, krîž, hrâst, rêp, Rîm, grêh, bêl, pêti, sêsti, môj, mrêti, stâti, dâm, vêm, cêrkev, lôka, môka, rêka, hvâla, trâva, zîma, rôka, dôga, Šâva, stêna, sôdim, hvâlim, strêžem, zîdam, mêčem, dâjem, stôj! prêlaz, prîsad, nârod, sôršica, sôsed, grôzdje, pêrje, sâdje, vrême, plême, mlêko, zvêzda, pôdfara, Mokrônog, nâgnem, v mrâku, v mêhu;

d) mehko-kratkega: vòda, gòra, ìgra, ìgla, sèstra, žèna, dòbra, mòja, nèsem, pèčem, plèla (plètla), òves, jèsen (drevo), jèzik, mètla, nòsil, hòdil, jèklo, màslo, pšèno, vretèno, gùmno, kòzel, màknem, gànem, ìščem, bòba, stòla, slòna, làza, v kòsti, v nòči.

Da razloček med ostrim in mehkim naglaskom laglje razumemo, razdelimo si naglašen glas v dve polovici (graad, glaava), pa ako udarimo s sapo prvo polovico, naglasek bo oster: gráad; ako udarimo drugo, on bo mehek: glaáva.

Dolge glasove dobivamo po navadi, kadar se stopita dva glasova v enega; in potem, ali je bil prvi od nju naglašen, ali drugi, biva sestavljeni glas oster ali mehek. Tako je na pr. iz stojäti, stojäl postalo: stâti, stâl; iz dëjem, znäjem pa dém, znám.

Tudi kadar na glasnico nasledujete dve soglasnici biva glas dolg, vendar se naglasek v tem primerljeji po navadi ne menja, na pr.: bérba, lônca, od bëra, lònec.

Prosti narod mnogih slovenskih krajev ima navado, da glasnicam, mehko naglašenim, **j** ali **v** predstavlja, ostronaglašenim pa zapostavlja.

Tako se govorí: njesem, bvodem, sjukno ali sükno namesti nèsem, bòdem, sùkno in rejpa, Bovh ali Buh, skojzi, skovzi ali skuzi, pujstil ali püstil namesti rèpa, Bóg, sközi, püstil.

V nekterih krajih, ki glasnice celó vlečejo, govoré mehki kratki **o** in **e** kakor **a**. Tako: aves, agenj, sastra in s predstavljenim **j**: sjastra namesti òves, ògenj, sèstra.

Opomba 1. Buh, skuzi, je iz Bovh, skovzi postalo po istem pravilu, kakor kmëtū, kräjcarjū nam. kmëtov, kräjcarjov. Iz **ov** je postalo **u**.

Pri tem pred- in zapostavljanji mi se dozdeva,

kakor da bi si tudi narod razkrojeval glasove v dve polovici, ter bi si nastavši med njima zev (hiatus) izpolnjeval z rečenima soglasnicama **j** in **v**, kakor da bi govoril ne-j-èsem, bo-v-òdem, rë-j-epa, samo da nenaglašeno glasnico kakor polglasnico izgovarja, namreč: nъ-j-èsem, bъ-v-òdem, rë-j-ъpa (nèsem, bòdem, rëpa).

Opomba 2. Ako ti je, dragi bravec, v začetku težko razločevati v govorici ostre in mehke glasove, naj te to ne straši; samo tanko poslušaj in primerjaj glasove med seboj, in porok sem ti po lastni skušnji, da sčasoma vsak glas brez težave razpoznaš, ker je ta razloček trdo ukoreninjen v slovenskem ušesu.

(Dalje prihodnjič.)

Naznanilo zavoljo „Cvetja.“

Za drugo šestko „Cvetja iz domačih in tujih logov“ (vezek 10.–15.) se je oglasilo že nekaj čez 500 naročnikov, torej več kot je bilo iztisov napravljenih. Da se pa more vsem naročnikom ustreči, dalo se bo 10. vezka še toliko iztisov napraviti, kolikor se do konca tega mesca prejemnikov oglasí, bodo si pri „Glasnikovem vredništvu“ v Celovcu ali pri častitih gospodih, ki blagovoljno naročnike nabirajo ali pa pri naznanjenih knjigarjih po slovenskih in drugih mestih. Cena vsacemu vezku (brez poštnine) je 25 nov. krajc., po bukvarnicah 32 kr.; kdor pa hoče vseh 6 vezkov, poštnine prostih, naravnost po pošti prejemati, naj pošlje 1 gold. 80 kr. — Pri tej priložnosti naznanjamo, da se more še okoli 30 iztisov letošnjega „Glasnika“ štev. 1 in 2 s prilogo dobiti. Poznejim naročnikom se ne bo moglo z vsemi letošnjimi listi postreči.

V Celovcu 14. sveč. Vredništvo „Sl. Glas.“

Slovenija oživljena.

Zložil Janez Bilc. *)

Vodnik, Coiz, Linhart.

I. Nastop.

Soba v Coizovem gradu; Coiz na okno pogleda ter govorí:

Coiz.
K zapadu solnce se pomika,
Zlatí snežnikom našim glave.
Planine čeda že zapušča,
Škrjanec večerno pesem poje
Iskaje v rosni travi gnjezda.
Naložen voz domu se maje,
Za njim pa stopa koscov truma.
Večer je že — in še s planine
Prijatlov ni. Mudita dolgo
Po strmih gorah in pečinah
Se vrla sina domovine.
Podoben čbeli je moj Vodnik,
Podoben mravlji je moj Linhart:
Vročine, mraza ne poznata,
Se truda, pota ne bojita,
Da le nasitita si želje
Duhá, ki učenosti išče.
Rastline vse, ki rastejo
Po naših hribih in dolinah,
In kamnja vse so jima znane.
Ljubezen, ki ti v srcu klije
Do miljene dežele kranjske,
Do ljubljenih slovenskih bratov,
Na vrhe vabi te „Vršaca“,
Da ogledуješ zemljo drago,
Krasote duša se napaja.
Tam pevska Vila te navdaja,
Ti v roke gosli bo podala,
Na njih bo strune ti ubrala,
Da peval boš domovja rane,
Slavil prelepe kranjske kraje,
Budil sinove boš zaspane,
Oznanoval jim dôbe slaje.

Se usede. Ko zagleda Linharta in Vodnika, jima hiti naproti

II. Nastop.

Coiz.
O dobro došla Vodnik, Linhart!
Že dolgo tukaj vaji čakam,
V skrbeh sem bil, da vaj' nesreča
Na gorah strmih je zadela.
Pa zdaj pozabim vse, ko zopet
Prijatla vidim v svojem gradu.

Vodnik.
Kako povrnem, skrb, ljubezen,
Kako poplačam Vam dobrote,
Ki mi skazujete jih vedno?

Coiz.
Le majhne so in te mi vrneš,
Če vedno kot doslej mi zvesto
Prijatelstvo ohraniš v srcu.
Vi Vodnik pravi sin ste Krajne,
Ki gorko svojo mater ljubi;
In Tone Linhart enih misli
Je, kakor vi, ker vaju veže
Ljubezen do dežele kranjske. —
Jez pa dolžan sem tej deželi
Vse, torej kar ukazujem sinu,
Naj bo tud' materi podano.
Kaj ste prinesli Linhart s hribov?

Linhart.
Marsiktero s čela kapljo znoja
Obrisala sva dans na gorah.
Pa trud obilo je poplačan,
Ker zlo, gospod, bom obogatil,
Bogato zbirko našo.
(Kamnje po mizi razloží; Coiz ga ogleduje.) Menda
Še tacih kamnov vendar nima.

Coiz.
O hvala! Lepa hvala! Bistri
Kristal je to; to amonita
So koščiki; to je navadni
Apnénik beli; to karniol je;
To pa ahat, to apatita
Je mali košček. Okamnjéno
Kje ribo ste dobili čudno?

Vodnik.
Kamnito glejte kost živali,
Ki pred potopom je živela,
Pa bolj ko kamnje, bolj ko ruda,
Nabrana po planinah strmih
Blagó me veseli sobrano
Med ljubim narodom slovenskim.
O mili narod, kaj zakladov
Med sini tvojimi je skritih,
Ki čakajo, da roka pridna
Jih reši, ter na dan pripelje.
Zapisal sem besed in rekov
Veliko po vaseh bohinjskih:
Koristile mi bodo skoraj.

Linhart.
Po hišah hodil je in prašal,
Kak mnogovrstno imenuje
Orodje kmet, kak ti ali umi
Se roži po domače pravi.
Iskal je skrbno pesem starih,
Ki dedov naših vrle dela
Nam oznanujejo. Nabiral
Povesti stare je, ki vero
In šege kažejo očakov.
Se smejale so stare žene,
Ko jih pazljivo je poslušal
Gospod, častitljivi duhovnik.

Coiz.
Vi Vodnik mož ste, ki ga treba
Je v zdanjih časih domovini.
Vi zvezda ste, ki dôbo lepšo
Deželi kranjski oznanuje.
Deželo to nihče ne ceni,
Ki zibel vaših je očakov.
Vaš jezik nihče ne spoštuje,
In ptujc učiti se ga noče —
Rojaki vaši, vaši bratje
Al cenijo ta dragi biser,
Ki jim ga Stvarnik je podelil?
O Bog! kam rod je ta zabredel,
Sramujejo jezika svoj'ga
Se Kranjci in teptajo z nogo,
Kar vsim najdražje biti mora.
Kar mati Kranjcom je pustila,
Zavrgli so in le po ptujem
Stegujejo roké! Al slovstvo
Slovensko se razvija, raste? —
Ko vsim narodom že cvetlice
V najlepšem cvetu so, je njiva
Slovenska mila neorana,
Je neorana, ne obsjana;
Le trnje raste in koprive
Po travnikih nam zelenijo.
Jih solnce svitlo ne obseva:
Meglé zakrivajo ga temne.
Le ene rožce ni na vrtu,
Da bi srcé razveselvala.
In pesnika noben'ga lira
Triglava vrhov ne prepeva,
Savice vira ne pozdravlja,
Vodnik, Linhart! Al še dalje
Bi križem mi roké držali?

Vodnik.
Častil sem vedno Vas možaka,
Al zdaj, ko te besede slišim
Iz vaših ust, Vas občudujem.
Naj rudečica, sini Slave,
Oblije lice vam, ker ptujec
Deželo vašo bolj spoštuje
Kot vi; jo ljubi, jo ljubiti
Učí in ukazuje.

Coiz. Vodnik!
Dolžnost je naša to.

Vodnik.
Previdnost Božja naložila
Mi skrb za dušni blagor Kranjcov,
Da vodim jih, da pot jim kažem
Tjè v večno, pravo domovino.
Na srcu mojem pa je vedno
Mem večne, sreča časa bratov.
Da se omika rod slovenski,
Da v bukvah najde hrane dušne;
Da med omikane narode
Stopiti sme, sem želel vedno.
Dežela tužna, kje možak je,
Ki dal ti bo dobrotno roko,
Pamagal ti, te s praha vzdignil?
Ta misel mi je up kalila.

Linhart.
Ta mož je najden že. Pokazal
Je sam srcé, ki le domovju bije:
Ta mož je Coiz.

Coiz.
Sloven'c po rodu
Scer nisem; al sercé slovensko
Mi v persih bije. Vedno ljubim
Bogati jezik, v kterem Dante,
Petrarka, Taso je prepeval,
In domovino krasno milo,
V kteri zmérom solnce sije
Na travnike zelene vedno,
Kjer oljka se z limono druži,
Objema trta pomorančo.
Deželo krasno vedno ljubim,
Ki sedež je očetov svetih,
In zibel slavna mož preslavnih.
Pa Bog mi dal domovje drugo,
Ki ravno tak' ga čislam in spoštujem:
Deželica je to slovenska.
Slovenske matere sinova!
Vzemita v družbo me za brata,
Da z združeno močjo začnemo
Buditi domovino drago.

Vodnik.
Kak bi Vam željo to odrekla,
Ki srce jo je razodelo,
Za blagor domovine vneto!
Z veseljem vzameva Vas v družbo;
Sej vi ste mož, po kterem davno
Srcé je moje hrepenelo.
Da Vas objamem dovolite,
Da Vas prijatela pozdravim.
(Ga objame.)

Linhart.
Uzhaja zora lepših časov.

Coiz.
Veselja dan je dans napočil.

Linhart.
Srcé veselja se raduje.

Vodnik.
Bog blagoslovi zvezo našo!

Coiz.
Obema Stvarnik je podelil
Modrosti dar in učenosti.
Darvala Vam je Vila liro
Moj Valentin; obilo meni
Gospod podal je premoženja:
Z veseljem vse, karkolj imamo,
Domovju v prid v korist podamo!

---

*) Dramatična scena v slav. „besedi“ 2. sveč. Vodniku na čast napravljena v Ljubljani.

Vodnik.
Da! To storiti smo pripravni.
In trdno upam, da narastla
Skor družba naša bo. V deželi
Mož nekaj je, ki še gojijo
Ljubezni do domovja iskro.
Sej Kumerdej je domorodec,
Kopitar sin Slovenje zvesti,
In Juri Japel tud z veseljem
Pridružil družbi se bo naši.
Sej vsaka stvar, v začetku mala,
Velika s časom le priraste:
Le seme družba bo zasjala
In seme bo pognalo klase.
Linhart.
Slovenskemu podlaga slovstvu
Bo delo naše. Na podlagi
Naj zidajo otroci, vnuki
Poslopje krasno, hišo Slave.
Slovanski bratje sramovali
Ne bodo se — Slovencov bratov.
Vodnik.
Stopimo v njih častito kolo:
Sprejeli bojo nas veselo,
Nam bratovsko podali roke,
In svoje brate nas spoznali,
Slovanske matere otroke.
Coiz.
Besede naše so resnica;
Al preden ločimo se bratje,
Še enkrat zvezo potrdimo;
Ki nas je tu za vek sklenila.
Častili so Slovani vedno
Drevó košato lipo. Naši
Očetje lipe so sadili,
Kjer Božje hiše so gradili:
Podoba naj bo lipa družbi.
Ko ona trdno bomo stali,
Do zdiha zadnjega sinovi
Slovenje najzvestejiši bomo!
Z besedo, z djanjem jo gojiti,
In jezik z vseh moči čistiti,
Množiti slovstvo, skrb bo naša.
Vodnik.
Proté nevihte lipi stari,
Pa lipa krepka se ne gane.
Nad nami naj vijó viharji,
Nevihte jeza naj razsaja,
Vetrov se divjih ne bojimo,
Ko stara lipa mi stojimo.
(Si podajo desnice.)
Vsi trije.
Ko stara lipa mi stojimo
Vetrov se divjih ne bojimo.
Coiz.
Dokler Triglav kipí v višine,
Bobni po Krajni bistra Sava,
Dokler nam zelené doline:
Živi naj naša mati „Slava!“

Deželni zbori.

Deželni zbor kranjski.

13. seja 11. svečana tega leta, kteri predseduje dr. žl. Wurzbach. Na dnevnem redu je opravilni red za deželni odbor. Ker je gospod žl. Strahl bolan, ga kot poročnika baron Apfaltern nadomestuje. Od kraja se potrdijo skoraj vsi §. brez ugovora; pri §. 11 nasvetuje gosp. Kromer, naj bi se vsako novo zidanje in vsako veče popravljanje dež. poslopij po konkurencni poti izpeljalo; baron Apfaltern nasprotuje temu, rekši, da po takem je delo sicer ceneje pa tudi slabše; dobro izdelovanje poslopij pa nam mora prva skrb biti; vrh tega je pa tudi odbor deželnemu zboru odgovoren za svoje početja, in zato podpira odborov predlog, — kteri se pri glasovanji tudi sprejme. — Pri §. 27 meni gosp. ces. namestnik baron Schloissnigg, z ozirom na §. 41. deželnega reda, da naj bi se v §. 27. reklo, da „deželni odbor dopisuje drugim deželnim odborom le po poti c. kr. deželne vlade“; dr. Zupan se temu zoperstavlja, opiraje se na navadno ravnanje dež. odbora že skozi dve pretekle leti, in po tem se odborov predlog brez spremembe sprejme. Zadnjič se glasuje še o celem opravilnem redu za deželni odbor, in seja sklene.

14. seja 13. svečana t. l. Pretresa se danes službeni pravilnik za deželne uradnike in služabnike. Predseduje baron Codelli; gosp. Ambrož je poročnik. — Precej pri §. 3 se uname pravda med dr. Toman-om in Kromerjem. Dr. Toman nasvetuje, naj se namesti: „Kdor prosi za kako konceptno službo pri deželnem odboru, mora skazati, da je dovršil vse državne preskušnje in da je obeh deželnih jezikov v besedi in pismu popolnoma zmožen“, jasnejše reče: „slovenski in nemški.“ Na to se gosp. Kromer nekako srdito dvigne in trdi, da pritiklina „oba jezika“ je sicer nepotrebna; če se pa vendar sprejme, naj se glasí „kranjski in nemški“, ker s slovenskim jezikom nimamo nič opraviti. (Nemir med poslanci in poslušavci.) Dr. Toman besedovanje Kromerjevo resnobno zavrne ter reče, da ne zapopade, zakaj da g. Kromer zopet prepira išče. Kakor Nemci ne govoré o štajarskem, heskem, pruskem jeziku itd., ampak o nemškem jeziku, tako tudi mi ne moremo govoriti o kranjskem jeziku, ampak o slovenskem; slovenski jezik se govorí na Kranjskem, Štajarskem, Koroškem itd. Znabiti, da g. Kromer kranjski jezik zato zmiraj zagovarja, ker se slovenskega učil ni in ga tudi ne zná. Zato ostajam pri svojem predlogu zastran slovenskega in nemškega jezika. Gosp. Kromer pa še ne dá mirú in dalje ugovarja, da kranjsko ljudstvo slovenski ne razume. Dr. Toman ga zopet zavrne in mu kaže, da se povsod, tudi v ministerskih razglasih in ukazih le o slovenskem, nikjer pa o kranjskem jeziku ne govorí, in če vse drugo ne, saj ministerska beseda bode c. kr. sodniškega svetovavca prepričala. To podpira tudi poročnik gospod Ambrož in tako se Tomanov popravek skoraj enoglasno sprejme. Žal nam je bilo, da v današnji seji ni tudi bilo (po bolezni zadržanega) gospoda dr. Bleiweis-a, da bi bil še on dober kos svoje brošure „Slovenski jezik pa kranjska špraha“ gospodu Kromer-ju dostojno razložil. Se vé, da bi mu bil tudi gospod Dežman lahko levite bral kakor jih je leta 1849 izvrstno bral gospodu Rechfeld-u v „Illyr. Blatt“ stran 199. itd. v sostavku: „Dürfen die Krainer ihre Landessprache die slovenische nennen?“ in mu bil po unem izgledu lahko zaklical:

„O bone mi Krommer! quis te malus abstulit error.“

Ker pa gospod Dežman sedanji ni več tisti, ki je bil leta 1849 in še veliko let pozneje, je molčal danes, in ker je po takem tudi misliti, da ga morebiti ne bo volja podučiti svoje ljudí, ki poduka potrebujejo, na drugi poti pa tudi „Illyr. Blatt“ ni vsakemu pri rokah, naj jim podamo gosp. Dežmanove resnične besede, s kterimi je končal oni sostavek na strani 208. tako-le: „Wenn in den neuesten Zeiten zur Bezeichnung der von bestimmten Volksstämmen bewohnten Gebiete solche Ausdrücke, als: Teutonien, Slavien, Čechien, Magyarien etc., sehr gang und gebe geworden sind, warum sollte ein ähnlicher, die slovenischen Landestheile sehr treffend bezeichnender, nicht auch gebraucht werden? Oder hat etwa der humane Vertovc, der schon zu Zeiten der Censur in seiner „Vinoreja“ öfters diesen Ausdruck gebrauchte, hat Herr Potočnik daran gedacht, ein Reich oder eine Provinz Slovenien zu gründen? Welche Begeisterung hat nicht vor Jahren das an Erhabenheit der Gedanken und Majestät der Sprache bis jetz unübertroffene Gedicht Koseski's: „Huldigung Slovenias an ihren Kaiser Ferdinand“ unter allen Slovenen erregt! Insbesondere seit jener Zeit wurde das Band der literarischen Wechselseitigkeit unter ihnen fester geknüpft, und ein engerer Wetteifer zur Bildung ihrer Sprache ist nun erwacht. Zwar ertönet auch ihnen, wie überhaupt selbst bei den gerechtesten und billigsten Bestrebungen der Slaven, aus den Pfützen der Journalistik der Unkenruf: „slavischer Separatismus!“ „slavische Culturfeindlichkeit!“ „asiatische Barbarei!“ entgegen. Doch diese unsaubern Helden werden ja von selbst verstummen, ohne dass man sich die Mühe nehmen sollte, sie näher zu würdigen. Wenn jedoch in den der vaterländischen Geschichte gewidmeten Blättern die Parteileidenschaft das Paradepferd eitler Gelehrsamkeit besteigt, wenn statt einer, die Würde historischer Forschungen angemessenen Sprache eine an gemeinen und verdächtigenden Ausfällen überreiche Geschwätzigkeit den Mangel an Logik und Gründlichkeit ersetzen soll, wenn sogar der ehrwürdige, glorreiche Name unserer Väter leichtsinnig in Frage gestellt wird — dann ist es die Pflicht eines Jeden, in dessen Brust auch nur ein Funke slavischen Ehrgefühls glüht, solche Tiraden in ihrer Blösse darzustellen, selbst auf die Gefahr hin, von sogenannten Gutgesinnten als Zeloten und Wühler verdächtig zu werden.“ Pri §. 5 nasvetuje grof Anton Auersperg, naj se deželni odbor pri oddajanju deželnih služb za 4 ude pomnoží; po dolgi pravdi je bil Auerspergov predlog sprejet. Dr. Toman nasvetuje, naj se ti 4 prisedniki volijo tako, da se iz vsakega razreda poslancov (velikih posestnikov, mestnih in kmetiških) volijo prisedniki; al ko dr. Toman vidi upor zoper predlog svoj, ga umakne raje pred, kakor da bi padel po glasovanji.

15. seja 14. svečana t. l. V tej seji odgovorí cesarski namestnik o interpelacii zastran vpeljanja porotnic, ter reče, da po vladnih mislih mora poprej kazenski red v državnem zboru zagotovljen biti in postavno moč zadobiti; v tem deželnem zboru tedaj ne bode vladnega predloga zastran porotnic. Ta novica

bo pač osupnila vse, ki hrepenijo po pravem ustavnem življenju. — Gospod Ambrož poročuje dalje službini pravilnik; skoraj vsi §. se brez ugovora sprejmejo. — Za pisatelja sejnih zapisnikov se volita doktor Toman in Dežman. — Prihodnja seja je v četrtek 19. tega mesca, ker pustne dni tudi zbor hoče praznovati.

Dopisi.

Iz Prage 1. febr. — b. — Razne vesti iz raznih slovanskih krajev so nekako oživile zadnji mesec kakor drugod tako tudi tukaj vès politični svet. Zdaj se je govorilo o Mirku in o strelnicah črnogorskih, zdaj o Srbih in orožju, ki si ga vlada srbska pripravlja. Med tem se začnó deželni zbori, in občna pozornost se obrača na-nje; al hipoma vse druge novice potihnejo, ko se začuje bojni krik iz bližnje Poljske, in menda ne bo trpelo dolgo, da se čujejo bojni glasi od druge slovanske straní; že namreč na jugu hrabri narod brusi orožje zoper zatiravca svoje vere in narodnosti. Spomlad utegne po takem viharna biti na severu in jugu. — Radostni smo brali v 7. seji ljubljanskega zbora borbo za ravnopravnost slovensko. Radostni — da rečemo, se morebiti čudite, ker pogube se radovati vendar ni bratovsko? In vendar rečemo, da smo radostni brali „tako“ zmago zoper nas, ker le še več „takih“ zmag nasprotne straní, in zmagala bo pravična stvar slovenska. — Od novega leta sem dobivamo v zlato Prago z „Novicami“ tudi „Naprej“. Radostno srce bíje Slovencu, ko vaju brata in sestro zagleda na mizi „u české kóruny“; ker nam prinašata mnogo zanimivih novic iz mile domovine, izmed kterih nas najbolj mikajo razni dopisi o slovenskih čitavnicah; kajti le po teh moramo in moremo na tujem meriti narodno napredovanje, dokler nam je zaprta šola in sodnica. — To pa nas Slovence še posebno veseli, da vidimo, kako pridno čitajo v kavani ne samo Jugoslovani, temuč tudi Čehi naša dva časnika „Novice“, ki so jim že star znanec, in „Naprej“, ktero ime srce ogreva Čehu, ko mu je narodna postala Jenko-tova „Naprej zastava!“ Res! ni ure, da bi človek ne slišal te prelepe popotnice. Zdaj si jo žvižga fantič rokodelec, ko teče po svojih opravkih zdaj, si jo poje kor dijaški ali kor Sokolov, zdaj jo suče berač na orgelcah, zdaj jo prekrasno gode Sokolov godbeni zbor; tudi „Illahol“ — ker ravno govorim o slovenskih pesmah — zapoje marsikdaj kako slovensko: tako so bile naznanjene nedavno „Mila mila lunica“ in „Dve utvi“. „Sokol“ in „Illahol“ sta prva česka národna zavoda, kterim se pridružuje že začasno gledišče — res da majhno, ali prekrasno in praktično izdelano. Pri glumcih bi bilo še mnogo želeti — al pomisliti je, da je začetek. Poslušavcov je pa vselej polno, tako polno, da je komaj prostora za vse. — Časništvo je zadnje čase zgubilo „Pozora“, „Občené listy“, „Kováča“ in zdaj „Brejle“, ki pa mislijo kaj kmali zopet izhajati kot političen list. Zamrl je tudi včeraj vladni „Čas“ — „requiescat in pace!“ mu je dohajalo od vseh straní; — tudi „Humorističký listy“ niso mu zabili postaviti spomina. — Še nekaj! Naprodaj sta tukaj obraza dr. Rieger-a in Palacký-ga, v pravi velikosti, kaj prekrasno podobno izdelana. Prav bi bilo, da bi si ju omislila vsaka naša čitavnica. Naprodaj ste sliki v slovanski bukvarnici.

Iz Istre 28. grudna. Hvala Bogú! goveja kuga je tudi na Grožnjanščini jenjala; do 17. p. m. ni nobeno živinče več poginilo; nekoliko sumljivih so sicer še potlej pobili, zdaj pa se ne čuje zlega. — Po besedah volarja Pertičevega so se goveda v hlevu na Škofii okužile. Volar je s še dvema drugima vino v Trst peljal, nazaj gredé je začelo nekoliko deževati; kmeta sta šla naravnost domú, in njune goveda so ostale zdrave; volar je pa hotel vedriti, zato odklene vola in ju žene v hlev; ker pa nista ne jedla ne pila, ju spet vklene, ko se je enmalo spreletelo, in gré proti domu. Doma oboli eden za drugim; prvega je vzela noč od 22. do 23. listopada, — kam je zginil? še ni dognano! — Kako se je kuga pa v drugo selo zanesla, — ali po vozu, kterega je posestnik Pertič posodil Kalcinom, da so ž njim vozili, ali pa po pseh, se ne vé. Vrgli so, tako pravijo, crknjenega vola v potok *) in zasuli; psi so pa mrho ovohali, izgrebli in požrli, samo noge so jim ostale, ktere so okoli vlačili in pri hišah popustili. Gotovo je, da so psi odsekane noge vlačili; kdo pa jih je odsekal? Psi, ali kdo drugi? to reč preiskuje zdaj Buljska okrajna sodnija. V Baredinah v soseski Krašica pa po mojih mislih ni bila kuga, čeravno so 14. grudna vola pobili in zakopali, ker v tistem hlevu je bilo še drugih sedem goved, ktere je pa c. kr. deželni živinski zdravnik 22. grudna popolnoma zdrave spoznal. V gradiču Grožnjan **) dozdaj še ni bilo kuge, bila je le na Grožnjančini v selih Prtici in Kalcini, ktere spadate v faro in županijo Grožnjansko.

V Gorici 12. febr. = Pustne veselice v naši čitavnici grejo popolnoma po godu, kakor sploh vse, česar smo se dosedaj lotili. Posebno pa je spomina vreden veliki ples 8. dne t. m. Izid tega plesa je takošen, da smemo po pravici reči, da zaznamuje zopet važno dôbo v narodnem našem razvitku. Bil je to ples, ki ga je čitavnica ne, kakor druge bolj domače veselice, samo sebi — ampak — naj naravnost rečem — goriškemu mestu na čast napravila. Gledé na posebni značaj, dal bi se morebiti slovanskim plesom na Dunaji nekako primeriti. Skušnja učí, da, kakor „virtus post nummos“, tako meri svet spoštovanje in pravice, ki jih komu privoli, po veljavi, ki jo uni po njegovih mislih ima. Tepta se, kar se ne pozná. Priznana veljava tedaj in spoštovanje, ki se na-njo opira, je edina prava podlaga slovenskim zahtevanjem. Bolj pa, ko drugde mora v Gorici mar biti Slovencom za čast in veljavo pred olikanimi in omikanimi sosedi. Treba je, kadar priložnost nanese, pokazati jim „da smo ž njimi enake vrste in veljave.“ Pokazati pa se dá to na razen način. Izredno sredstvo je tudi ples, sosebno, ako gre za to, da zadobimo veljavo v družnem življenji, v kterem je Slovenec kot Slovenec, še na slabšem, kakor v druzih razmerah. Niso še 4 mesci od tega, kar so nas dražili z zabavljico, da izobražena gospôda, sosebno gospé, bodo se sramovale, hoditi v čitavnico, in glejte, 8. svečana imela je naša v slovenskih barvah krasno in okusno okinčana, čarobno razsvitljena dvorana čast, sprejeti čez 300 oseb brez razločka narodnosti in stanu, v pravem pomenu cvet — „elite“ — goriške gospôde. Bliščoba te vesele družbe je prekosila najdrzneje nade; lišp pa in naprava plesavk je potrdila popolnoma, kar se je že nekoliko tednov poprej zastran priprav po mestu govorilo. Bil je ta ples, kterega zvedenci ne morejo prehvaliti, v naših družnih zadevah pravi „coup d' état 2. decembra.“ Razun tega ima ta ples še drug nič manj važen pomen. Zginila je namreč po njem megla abotnega suma, ki je našo reč nekako temnila; podrla se je pregraja mrzenja in predsodkov, ki je Neslovence od nas ločila. Imeli smo namreč čast, viditi zbrane krog sebe najslavniše može — urednike in privatnike — našega mesta, deloma same, deloma z družino. Izmed gostov imenujem le višega dvornega mojstra pri tukajšnem nadvojvodu, razne vojaške načelnike s spodobnim sprem-

*) Hudournik. Pis.

**) Grožnjan pravijo Slovenci; Grižnjan pa Lahi in Karnieli. Pis.

stvom častnikov (deloma Slovanov), veljake — tudi italijanske — našega deželnega zbora, ki je bil ves povabljen, skor vse imenitnejše boljarstvo itd. Bil je to spravni večer med narodnostmi in stanovi, — kar so tudi napitnice kazale. Da so bile vse zunanjosti, kakor napisi, plesni red (gospinsko darilce) itd. slovenske, se že tako razume. Red je bil izvrsten; unetega veselja ni nobena stvarca motila.

Iz Ljubljane. *(Prepoved živinskega sejma.)* Kakor nektere druge županije je tudi županija v Velikih Laščah c. k. deželno vlado prosila, naj zavoljo kužne nevarnosti prepové živinski sejm, ki ima biti 23. dne t. m. v velikih Laščah. C. k. deželna vlada je to storila in z oklicom od 13. t. m. pod št. 2124 prepoveduje ta sejm.

— V nedeljo v čitavnici ne bo „besede". Kdaj bo spet prva, se bode čast. družbenikom že na znanje dalo.

— Iz Gradca nam prečastiti gospod dr. Benjamin Ipavec piše sledečo veselo novico: Po zadnjih „Novicah" sem zvedil, da je moja kompozicija „Kdo je mar" od pražkih muzikalnih sodnikov za drugo najboljo spoznana. Željo Vašo, da se pesem moja v slavni ljubljanski čitavnici popeva, rad spolnujem; veselilo me bo slišati, da vam je v srce segla. Samo to prosim, original meni kakor hitro bo mogoče, nazaj poslati. „Živio", ktero ste mi zaklicali, me je zlo veselilo in iz celega srca Vam vsem nasproti zakličem: Živili!"

— Dobili smo te dni 1. list gosp. Einšpielerjevega nemškega časnika „Stimmen aus Innerösterreich", ki je izšel še kot mesečnik in dosihmal ni mogel izhajati še kot vsakdanji list, ker nova postava za tisk zadobí moč še le 45 dni po razglasu svojem, tedaj še le 10. sušca. Tako bogato je obdarjeni ta 1. list in na tako različnem polji se sprehaja, da ga moremo res iz srca veseli biti. Naj bi vsak domoljub si po svojih okoljščinah prizadjal, da pridejo „Simmen", ki branijo naše svetinje, na vsak javen kraj (kavane itd.), da saj ž njimi popravimo, kar Slovenci preočitno grešimo v tem, da nimamo skor dopisnika v nemške časnike! Cena „Stimmen" je za četert leta 3, za pol leta 6, za celo leto 12 gold. po pošti.

— *(Kratkočasen pogovor.) Bobek:* Si li bral, Babek, v „Laib. Zeitg.", da so imeli unidan v Kamniku prav lepo veselico, pri kteri ni bilo viditi ne Slovenca ne Nemca, vsi so bili le Kranjci. — *Babek:* Ej! sej sem bil sam v Kamniku tisti večer; vidil sem dolge hlače, kratke frake pa visoke cilindre; lej, Bobek, to je obleka kranjska. Slišal sem govoriti nemški, lej to je jezik kranjski. Kaj se tedaj čudiš, da so v Kamniku samo Kranjci? — *Bobek:* Pa to so čisto novi Kranjci; pravi Kranjci niso taki bili. Valvazor Kranjca vse drugač popisuje; tudi Linhard vse drugač, tudi Vodnikov „zadovoljni Kranjc" je vsa druga duša! — *Babek:* Se vé da, kakor noč in dan. Al, Bobek, kaj so Valvazor, Linhart, Vodnik vedili od Kranjca! Pravega Kranjca so znajdli še le trije poslanci deželnega zbora. — *Bobek:* Oho! — *Babek:* Nič oho! tako je, tako se bere „schworz auf bajs." Bog!

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Ukaz c. k. ministerstva od 11. t. m. prepoveduje, da nikakoršno orožje in nikakoršno streljivo (ne solitar, žveplo, svinec) ne sme iz Galicije in Bukovine na Rusovsko ali rusovsko Poljsko; tako tudi kosé ne smejo čez mejo.

— C. k. ministerstvo je razposlalo deželnim zborom sporočilo, da vsako prihodnje novo leto se ima tudi v vseh kancelijah začenjati s 1. prosencom ali januarjem. Dozdaj so (čmu?) kancelije imele svoje leto, ki se je imenovalo upravno leto (Verwaltungsjahr), začelo se je o vseh svetih, pa trpelo do vseh svetih; po tem letu so sklepali svoje račune itd. Vprihodnje bo tudi kancelijsko novo leto začenjalo se po navadi.

— Veliko častnih redov, zlatih križev in drugih poslavíl je bilo po sklepu Njih Veličanstva cesarja od 10. t. m. podeljeno možem, ki so lani kaj imenitnejega poslali v londonsko razstavo.

— Po cesarskem sklepu od 8. t. m. ima velika razstava obrtnijskega in rokodelskega blaga in kmetijskih pridelkov na Dunaji biti leta 1865, ali, če bi to leto ne bilo mogoče, eno ali dve leti pozneje.

— Da se imajo deželni zbori res končati 28. sušca, pripovedujejo zdaj tudi vladni časniki.

Koroško. Iz Celovca. 14. febr. V deželnem zboru je bil Einšpilerjev predlog zastran vpeljanja porotnic dostojno podpiran. — Postava o patronatih je do konca posvetovana; mesu se po celi deželi ne bo več tarifa stavila.

Štajarsko. Iz Gradca 13. febr. Ostre pšice so letele v današnji seji, pa popolnoma po pravici, na francozko vodstvo, kteri je rajnki minister Bruk železnico dunajsko-tržaško prodal in tako veliko škodo prizadjal Avstrii. Treba je, da se pregleda ta pogodba; treba je pa tudi, da se naredí postava, po kteri naj se dohodkini davek, ki ga železnice državi plačujejo, zarajta na dobro davkom vsaki deželi, skozi ktero železnica gré, se vé da v primeri daljave. — Dr. Hlubek je izročil predlog: naj se deželni zbor potegne za postavo, po kteri bi bili pridni učenci kmetijskih šol vojaščine prosti.

Hrvasko. Iz Zagreba. „Pozor" piše, da je odborna kancelija trojedine kraljevine tiskarno postavo in še nekoliko druzih postav, ktere je naredil deržavni zbor, izročila nekemu veljavnemu zagrebaškemu pravoznacu, da pove svojo misel.

Česko. Iz Praga 12. febr. Predlog Herbstov za vpeljanje porotnic, in pa predlog dr. Klaudy-ov, naj gré poslanica do Nj. Veličanstva s prošnjo, da se predela kazenska pravda in ustanovijo porotnice, je bil odboru v prevdark izročen.

Galicija. Iz Levova 9. febr. Po cesarskem sklepu je deželni zbor odložen do 2. šusca. Homatije sosednem Poljskem so tega krive, ker ne rado bi se vidilo, da bi kak poslanec kako vprašanje zastavil o teh zadevah.

Ogersko. Iz Pešta 11. febr. Res je, da se dunajsko ministerstvo zdaj nekako bolj pripravno kaže za porazumljenje; al nasledkov še ni nikjer viditi.

Rusko Poljsko. — Punt se čedalje bolj razširja; ruska armada, ki je zdaj na Poljskem, ni zadosti močna, da bi ga zadušila; šteje sicer še 100.000 vojakov, al polovica njih mora braniti Varšavo. Zato je ruska vlada 14. dné t. m. s prusko sklenila zvezo, da ji pomaga; že se dvoje krdel pruskih pripravlja, udariti na rusko Poljsko. Ta zveza pa angležki vladi nikakor ni po volji; sliši se, da je dala ministerstvu pruskemu vediti, da vzame kakor angležki vladi napovedano vojsko, če gré pruska armada ruski pomagat. Avstrijanska vlada dosihmal na nobeno stran ne vleče. Da sta generala Türr in Mieroslavski v Volhinii, ni res; Türr je v Turinu in ga ni volja se udeležiti sedanje poljske ustaje, Mieroslavski pa je v Parizu.

Kursi na Dunaji 17. februarja.

5 % metaliki 75 fl. 95 kr.	Ažijo srebra 14 fl. 35 kr.
Narodno posojilo 81 fl. 85 kr.	Cekini 5 fl. 51 5/10 kr.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**